onun çeşitli risâleleri bulunduğunu söyleyerek *Îzâḥu't-ṭarîḳa* (Süleymaniye Ktp., H. Hüsnü Paşa, nr. 7421) ve *Maḳāmât-ı Maẓhariyye* (İstanbul 1986) adlı iki risâlesini zikreder. Abdullah ed-Dihlevî *Maḳāmât-ı Maẓhariyye*'de şeyhini anlatmış, Abdülganî b. Ebû Saîd de onun hayatı, kerametleri ve halifeleri hakkında *Ḫulâṣa-i Cevâhir-i ʿAleviyye* (*Maḳāmât-ı Maẓhariyye* içinde, s. 147-191) adlı bir risâle kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülganî b. Ebû Saîd, *Ḫulâṣa-i Cevâhir-i ʿAleviyye* (*Maḳāmât-ı Maẓhariyye* içinde), İstanbul 1986, s. 147-191; Muhammed Murad el-Kazânî, *Nefâʾisü's-ṣâliḥât* (*Reşehât*'ın Arapça tercümesi kenarında), Kahire 1307, s. 72; Abdülmecîd el-Hânî, *el-Ḥadâʾiḳu'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 209; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-ḫavâṭır*, VII, 306-308; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Hadîkatü'l-evliyâ'*, İstanbul 1318, s. 122; Hüseyin Vassâf, *Sefîne*, II, 28; C. W. Troll, *Sayyid Ahmed Khan*, New Delhi 1978, s. 30 vd.; Yûnus İbrâhim es-Sâmerrâî, *ʿUlemâʾü'l-ʿArab fî şibhi'l-ḳārreti'l-Hindiyye*, Bağdad 1986, s. 655; Butrus Abu-Manneh, "The Naqshbandiyya-Mujaddidiyya in the Ottoman Lands in the Early 19th Century", *WI*, XXII/1-4 (1982), s. 3-8.

SÜLEYMAN ULUDAĞ

ABDULLAH b. EBÛ BEKİR b. MUHAMMED

(عبدالله بن أبي بكر بن محمد)

Ebû Muhammed Abdullāh b. Ebî Bekr b. Muhammed b. Amr b. Hazm el-Medenî el-Ensârî (ö. 130/747-48)

Tâbiîn devri siyer, megāzî ve hadis âlimi.

Hazrec kabilesinin Neccâr oğulları soyundan tanınmış bir aileye mensuptur. 60 (679-80) veya 65 (684-85) yılında Medine'de doğdu. Büyük dedesi Amr b. Hazm Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunmuş, hem yönetici sıfatıyla, hem de İslâmiyet'i öğretmek üzere Necran'a gönderilmiştir. Dedesi Muhammed b. Amr, Emevîler'in Medine baskını sırasında Harre Savaşı'nda vefat etmiştir. Babası Ebû Bekir ise Medine'de kadılık ve valilik yapmış, ayrıca hadis toplamak üzere Ömer b. Abdülazîz tarafından görevlendirilmiştir. Abdullah'ın kardeşi Muhammed de bir süre Medine kadılığında bulunmuş, fakat kendisi resmî hiçbir görev kabul etmemiştir. Resmî görevi neden kabul etmediği bilinmemekle beraber, Horovitz'in de dediği gibi, bu durum onun araştırmalar yapıp eserler te'lif etmesine imkân sağlamıştır.

Abdullah b. Ebû Bekir, mensup olduğu İbn Hazm ailesinin Mescid-i Nebevî'deki ders halkasında babasından hadis, fıkıh, siyer ve megāzî öğrendi; ayrıca Enes b. Mâlik, Abbâd b. Temîm, Urve b. Zübeyr gibi otoritelerden hadis okudu. Talebeleri ve kendisinden hadis rivayet edenler arasında Zührî, Mâlik b. Enes, İbn Cüreyc, Süfyân b. Uyeyne ve Hişâm b. Urve bulunmaktadır. Siyer ve megāzî sahasında en meşhur talebesi ise İbn İshak'tır. 130 (747-48) yılında Medine'de vefat etti. 135'te (752-53) vefat ettiği de rivayet edilmektedir.

İbn İshak, Vâkıdî, İbn Hişâm, İbn Sa'd, Belâzürî, Taberî, İbn Seyyidünnâs ve İbn Kesîr gibi müelliflerin eserlerinde Abdullah b. Ebû Bekir'den rivayet edilen haberleri göz önüne alan J. Horovitz, onun megāzî ile uğraşan büyük bir âlim olduğunu ve hatta kardeşinin oğlu Abdülmelik b. Muhammed el-Kādî'ye ait *Kitâbü'l-Meġāzî*'nin belki de gerçek müellifinin Abdullah olabileceğini ileri sürmüştür. Nitekim Zehebî de *Siyeru aʿlâmi'n-nübelâʾ*sında Abdullah'ın bir megāzî kitabı yazdığını ifade etmiştir. Abdullah b. Ebû Bekir yoluyla rivayet edilen haberler incelendiğinde, aslında onun yalnızca Hz. Peygamber'in gazveleriyle meşgul olmadığı, bunun yanında Câhiliye devrinin bazı önemli olayları, Peygamber'in hayatının ilk yılları, gençliği, Hz. Peygamber'e gelen kabile heyetleri, onun gönderdiği elçiler, memurlarına ve komşu hükümdarlara yazdığı mektuplar, Peygamber'in vefatından sonraki gelişmeler, bilhassa **ridde*** savaşları, Hz. Ömer devrinin bazı önemli olayları ve Hz. Osman'ın şehid edilmesi hakkında bilgiler naklettiği ve bunları kronolojik sıraya göre verdiği görülmektedir. Bu çalışmasıyla o, İslâm devletinin diplomatik vesikalarını daha sonraki devirlere aktarma konusunda değerli hizmetler vermiştir. Bütün bu rivayetler, onun, Hz. Peygamber'in savaşları esas olmak üzere, bir siyer kitabı yazma gayretini ortaya koymaktadır.

Abdullah **sika*** kabul edilmekle beraber, haberleri naklederken çoğunlukla rivayet zincirini zikretmez. Nakillerinin bir kısmının râvisi, babasının teyzesi Amre bint Abdurrahman'dır. Abdullah Hz. Peygamber'in bazı mektuplarını da rivayet etmiştir ki bunlar ailesinden kendisine intikal eden vesikalardır. Peygamber'in Himyerî meliklerine yazdığı mektup ile büyük dedesi Amr b. Hazm'a, Necran'a giderken verdiği mektup bunlar arasında zikredilebilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 — Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), bk. *İndeks*; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, bk. *İndeks*; İbn Sa'd, *eṭ-Ṭabaḳātü'l-kübrâ* (nşr. Ziyad Muhammed Mansûr), Medine 1403/1983, s. 283; Halîfe b. Hayyât, *eṭ-Ṭabaḳāt* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dımaşk 1966-67, II, 661; a.mlf., *Târîḫ* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dımaşk 1967-68, s. 626; Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60, III, 54; Taberî, *Târîḫ* (nşr. M. J. de Goeje), Leiden 1879-1901, bk. *İndeks*; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, Kahire 1348, s. 329-330; Zehebî, *Aʿlâmü'n-nübelâʾ*, V, 314-315; J. Horovitz, *el-Meġāzi'l-ûlâ ve müʾellifûhâ* (trc. Hüseyin Nassâr), Kahire 1949, s. 37-47, 86, 90-91; Sezgin, *GAS*, I, 253-254, 256, 284, 286, 291; Mahmûd Yâsîn et-Tikrîfî, "ʿAbdullah b. Ebî Bekir b. Muḥammed b. ʿAmr b. Ḥazm el-Enṣârî", *Adâbü'r-râfidîn*, Musul 1975, VI, 157-188.

MUSTAFA FAYDA

ABDULLAH b. EBÛ BEKİR es-SIDDÎK

(عبدالله بن أبي بكر الصديق)

Abdullāh b. Abdillâh Ebî Bekr b. Osmân el-Kureşî et-Teymî (ö. 11/632-33)

Hz. Ebû Bekir'in oğlu, sahâbî.

Esmâ ile öz kardeş, Âişe ile de baba bir kardeş olan Abdullah, Mekke'de doğdu. Hicret sırasında, Sevr mağarasında bulundukları üç gün boyunca Hz. Peygamber ile babasının istihbarat hizmetlerini üstlendiği zaman çocuk denecek yaşta idi. Abdullah, Kureyş müşriklerinin yaptıkları toplantıları takip edip Peygamber'in aleyhine alınan kararları öğrenir, akşam karanlığında gizlice Sevr mağarasına giderek olup bitenleri aktarırdı. Geceyi mağarada geçirdikten sonra alaca karanlıkta kimseye görünmeden tekrar Mekke'ye dönerdi. Hz. Âişe, üvey kardeşinin bu son derece tehlikeli işteki başarısını, onun cesur, akıllı ve becerikli oluşuyla açıklamıştır. Abdullah, Peygamber'in Medine'ye ulaştığını öğrenince ailesiyle birlikte oraya hicret etti.

Aşere-i mübeşşere*'den Saîd b. Zeyd'in kız kardeşi Âtike ile evlenen Abdullah'ın, hanımına olan düşkünlüğü sebebiyle savaşlara katılma gibi bazı görevlerini yerine getiremediği ve bundan

dolayı babasının emriyle ondan ayrılmak zorunda kaldığı rivayet edilir. Ancak bu ayrılığın üzüntüsünü içli şiirlerle terennüm ederek babasının merhametini celbetmiş ve Âtike ile tekrar bir araya gelmiştir.

Abdullah, Mekke fethine ve Huneyn Savaşı'na katıldı; Tâif muhasarasında yaralandı. Bir süre iyileşen bu yara daha sonra tekrar açıldı ve ölümüne sebep oldu. Cenaze namazını babası kıldırdı. Abdullah'tan, Begavî ve Hâkim'in eserlerinde naklettikleri sadece bir hadis rivayet edilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66 → Beyrut, ts. (Âlemü'l-Kütüb), I, 395, 402; III, 930, 931, 938; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968 I, 229; Buhârî, "Menâkıbü'l-Ensâr", 45; Taberî, *Târîḫ* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1960-70 → Beyrut, ts. (Dâru Süveydân), II, 376, 378, İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (*el-İṣâbe* içinde), Kahire 1328, II, 258; III, 199; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe*, Kahire 1285-87, III, 299; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, Beyrut 1967, V, 263, 338; Nevevî, *Tehẕîbü'l-esmâ'*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), I, 262; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 283.

 MEHMET ALİ SÖNMEZ

ABDULLAH b. EBÛ DÂVÛD
(عبدالله بن أبى داود)

(bk. İBN EBÛ DÂVÛD).

ABDULLAH b. EBÛ EVFÂ
(عبدالله بن أبى اوفى)

Ebû Muâviye Abdullāh b. Ebî Evfâ el-Eslemî
(ö. 86/705)

Kûfe'de en son vefat eden sahâbî.

Babası Ebû Evfâ'nın asıl adı Alkame'dir. İbn Ebû Evfâ diye de anılan Abdullah, **Bey'atürrıdvân***'da bulundu. Hayber'in fethine ve Huneyn Savaşı'na katıldı. Hulefâ-yı Râşidîn dönemindeki fetihler dolayısıyla, diğer pek çok sahâbî gibi Medine'den ayrılarak Kûfe'ye yerleşti.

Ashabın uzun ömürlülerinden biri olan Abdullah, Ebû Hanîfe'nin görebildiği dört sahâbîden biridir. İsmâil b. Ebû Hâlid, Şa'bî, Abdülmelik b. Umeyr, Ebû İshak eş-Şeybânî, Amr b. Mürre gibi ünlü kişiler ondan hadis rivayet etmişlerdir. Hz. Peygamber'den rivayet ettiği hadislerden doksan kadarı zamanımıza ulaşmıştır. Bunların on beşi *Ṣaḥîḥ-i Buḫârî*'de, altısı *Ṣaḥîḥ-i Müslim*'de, beş tanesi de her iki eserde yer almıştır. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde ise iki ayrı bölümde (IV, 352-357, 380-383) yetmiş kadar hadisi bulunmaktadır. Hayatının son yıllarında gözlerini kaybeden Abdullah, yüz yaşlarında iken vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

Buhârî, *et-Târîḫu'l-kebîr* (nşr. Abdurrahman b. Yahyâ el-Yemânî v.dğr.), Haydarâbâd 1360-80/1941-60 → Diyarbakır, ts. (el-Mektebetü'l-İslâmiyye), V, 24; İbn Hibbân, *Meşâhîru 'ulemâ' i'l-emṣâr* (nşr. M. Fleischhammer), Kahire 1379/1959, s. 49; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 570-571; İbn Abdülber, *el-İstî'âb* (*el-İṣâbe* içinde), Kahire 1328, II, 264-265; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe*, Kahire 1285-87, III, 121-122; Nevevî, *Tehẕîbü'l-esmâ'*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Kütübi'l-ilmiyye), I/1, s. 261; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, III, 428-430; İbn Hacer, *el-İṣâbe*, Kahire 1328, II, 279-280; a.mlf., *Tehẕîbü't-Tehẕîb*, V, 151; *Tecrid Tercemesi*, V, 408; X, 356.

 ALİ YARDIM

ABDULLAH b. EBÛ HADRED
(عبدالله بن أبى حدرد)

Ebû Muhammed Abdullāh b. Ebî Hadred
b. Umeyr el-Eslemî
(ö. 71/690-91)

Sahâbî.

Babası Ebû Hadred'in asıl adı Selâme olduğu için bazı kaynaklarda Abdullah b. Selâme diye de anılır. Hudeybiye Antlaşması'ndan itibaren Hz. Peygamber'in emrinde seferlere katıldı, ayrıca muhtelif seriyyelerde görev aldı. Bunlardan biri de Gābe seriyyesidir. Benî Cüşem kabilesinden Rifâa b. Kays'ın, müslümanlarla Kaysoğulları'nın arasını bozmaya çalıştığını öğrenen Hz. Peygamber, Abdullah b. Ebû Hadred'in yanına iki kişi daha vererek Rifâa hakkında bilgi toplamasını istemişti. Abdullah da Medine yakınlarındaki Gābe otlağında Rifâa'yı pusuya düşürerek öldürdü, sayıları oldukça çok olan adamlarını kovaladı ve develerini alıp Medine'ye getirdi. Son derece fakir olan Abdullah, ganimetten hissesine düşen on üç deveyi evleneceği hanıma mehir olarak verdi. Bu olaydan iki ay sonra meydana gelen Huneyn Savaşı öncesinde Hz. Peygamber tarafından bilgi toplamak üzere düşman içlerine gönderildi; görevini başarıyla tamamlayarak topladığı bilgileri Peygamber'e getirdi. Hz. Peygamber'in ölümünden sonraki hayatı hakkında bilgi bulunmayan Abdullah, yaklaşık seksen yaşında vefat etti.

Abdullah b. Ebû Hadred, Hz. Ebû Bekir ve Ömer'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de oğlu Ka'ka' ve diğer bazı kimseler rivayette bulunmuştur. Rivayet ettiği hadislerden ikisi *Müsned*'de (VI, 11-12) yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Vâkıdî, *Kitâbü'l-Meġāzî* (nşr. M. Jones), London 1965-66, II, 634-635, 777, 779-780, 797; III, 877, 893, 939, 1008; İbn Hişâm, *es-Sîre* (nşr. Mustafa es-Sekkā v.dğr.), Kahire 1375/1955, III, 439-440; IV, 626, 629-631; İbn Sa'd, *et-Tabakātü'l-kübrâ* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1388/1968, II, 150; IV, 309-310; Taberî, *Târîḫ* (nşr. Muhammed Ebü'l-Fazl), Kahire 1960-70 → Beyrut, ts. (Dâru Süveydân), III, 34, 158; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ġābe* (nşr. Muhammed İbrâhim el-Bennâ v.dğr.), Kahire 1390-93/1970-73, III, 210-211; İbn Hacer, *el-İṣâbe* (nşr. Ali Muhammed el-Bicâvî), Kahire 1390-92/1970-72, IV, 54-57.

 KEMAL SANDIKÇI

ABDULLAH b. EBÛ İSHAK
(عبدالله بن أبى اسحق)

(bk. İBN EBÛ İSHAK).

ABDULLAH b. EBÛ REBÎA
(عبدالله بن أبى ربيعة)

Ebû Abdirrahmân Abdullāh b. Ebî Rebî'a b. el-Mugīre el-Mahzûmî
(ö. 35/656)

Hz. Peygamber'in Yemen'e vali olarak gönderdiği sahâbî.

Meşhur Arap şairi Ömer b. Ebû Rebîa'nın babası olan Abdullah, Câhiliye döneminde baharat ticaretiyle büyük servet kazanmış Kureyşli bir tâcirdir. Bu dönemde elçi olarak gönderilen heyetler arasında yer almıştır. Müslüman muhacirleri geri istemek üzere Kureyş tarafından Habeşistan'a gönderilen heyet içinde, ayrıca Bedir Savaşı'nda esir düşen Mahzûm kabilesi mensuplarının fidyelerini ödemek için Medine'ye giden heyette bulundu. Uhud Savaşı'nda yüz müşrik okçusuna kumanda etti. Mekke fethinde Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hânî'nin himayesini temin ederek canını kurtardı.

Abdullah, Mekke'nin fethedildiği gün müslüman oldu. Hz. Peygamber Huneyn Savaşı'na giderken ondan 30.000 (veya 40.000) dirhem borç aldı. Huneyn dönüşü borcunu ödeyerek kendisine ve